

516 с.

3. Колодій А. Нація як суб'єкт політики. Львів, 1997. 55 с.
4. Липинський В. Листи до братів-хліборобів. К., 2012. 32 с.
5. Мясников О. Національна ідея в наукових штатах // Віче. 2009. № 8. С. 34-40.
6. Ортега-и-Гассет Х. Наше время // Литературная газета. 1992. 16 декабря.
7. Рафальський О., Самчук З. Цивілізаційні перехрестя сучасного суспільства: Монографія. К., 2018. 688 с.
8. Степико М. Т Українська ідентичність: феномен і засади формування: Монографія. К., 2011. 336 с.

Rudenko Yu. Integration Fundamentals of National Idea in Ukraine

The article is devoted to the relevance and prospects of forming the Ukrainian national idea as a tool for consolidation and integration of the Ukrainian nation and society. The problem of correlation of concepts of "consolidation" and "integration" is considered. Consolidation can happen both with negative and positive colors, looking at what is consolidating around. At the same time, "integration" is a priori good. If consolidation can be accomplished by certain inorganic, unnatural means to the community based on situational factors, then integration is, in our view, always an organic evolutionary process.

Research focuses on the fact that the integration potential of a national idea depends on its substantive content and the nature of the subjects that form the latter. After all, one can interpret the national idea by referring to a set of traditional values: independence, catholicity, identity, patriotism, piety, irrationalism, individualism, anarchism, etc.; ideas of Ukraine's openness to the absorption of European liberal-democratic institutions, in the understanding of Ukraine as a border between East and West, etc. Accordingly, for the entity that shapes it - if a national idea is put forward by a progressive social force, then its progressive embodiment will be progressive. When regressive power carries it, the idea becomes destructive. The testimony is the transformation of the idea of national revival in Germany in the 1930s - to the idea of nationalism, racial superiority.

The state's task is to lead to a common denominator, reconcile group interests, seek compromise and sow harmony. And this role is unlikely to be matched by the existence of any state ideology, including nationalism. It should be emphasized that the affiliation of the national idea with nationalism has only been practically implemented on the domestic soil in practice. If we look at the national idea more broadly, from a scientific point of view, it should be noted that its formation marked all ideologies except the exceptionally internationalist leftists. Another thing is that they have a different meaningful embodiment. The national idea must be based on an "ethics of solidarity" and a constant dialogue between different communities in society. The basis of such dialogue is the preservation of the principle of cultural diversity; recognition of each ethnic culture as an important and necessary component of a nationwide culture; conducting large-scale national discussions on the most pressing problems of social development; developing and implementing interregional humanitarian programs to enhance the nation's communication potential; increasing the responsibility of ethnic communities for the fate of the country and the state.

Keywords: national idea, consolidation, integration, national dream, ethno-national policy.

<https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series22.2020.28.04>

УДК 327.01(410)

Лапін О. І.

КОНЦЕПТ ЄВРОСКЕПТИЦИЗМУ В ТЕОРІЇ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

У статті досліджено євроскептицизм як критичне, скептичне ставлення до Євросоюзу, процесів політичної та економічної інтеграції країн Європи та

загальноєвропейської політики. Зазначено, що виникнення євроскептицизму є логічним явищем у демократичних суспільствах, адже воно демонструє наскільки та чи інша нація готова приймати чи протистояти різним глобальним катаклізмам, утворенням і викликам. Перед європейськими державами на початку 1950–х рр. постав виклик створення нового типу міжнародної організації, яка передбачала вельми тісні стосунки між її членами.

Проаналізовано, що євроскептицизм як ідеологічна течія розвинена в багатьох європейських країнах, більшість науковців зараховують походження терміну саме Великобританії, оскільки тут склалися особливі умови для його виникнення та розвитку в через особливе становище країни в Європі та скептичне ставлення до процесу інтеграції. У перших дослідженнях євроскептицизм визначався лише як недостатня підтримка подальшого процесу європейської інтеграції. Надалі це явище стали описувати як повну або часткову опозицію процесу інтеграції. Сьогодні ж євроскептицизм охоплює всі політичні сили, які не підтримують європейську ідею або її інституційне втілення.

Доведено, що через відсутності єдиного погляду на проблему й термінологію до сьогодні не вдалося виробити загальноприйнятую теорію євроскептицизму. Найчастіше науковці дотримуються концепції британських політологів П. Таггарта, А. Щербяка, які ділять євроскептиків на помірних та радикальних. Перші виступають проти певних політичних заходів та інституційних аспектів інтеграції, водночас не сумніваються в ідеї єдиної Європи. Другі ж представляють принципову опозицію проекту європейської інтеграції та ратують за вихід своїх країн з ЄС.

У висновку зазначено, що євроскептицизм – вільна течія європейських держав або різновид європейського регіоналізму, прихильниками якого можуть бути представники найрізноманітніших політико-ідеологічних течій. Прихильники євроскептицизму побоюються втрати національного суверенітету їх держав, а тому виступають з позицій підтримки національних держав. Цілі у євроскептиків з різних країн теж значно різняться: одні домагаються виходу своїх держав з ЄС або єврозони, інші – реформування союзу, залишаючись його повноправним членом.

Ключові слова: Євроскептицизм, євроскептики, ЄС, Велика Британія, класифікація.

Актуальність дослідження проблеми євроскептицизму пов'язана з тим, що це одна зі сучасних форм опозиції діяльності Європейського Союзу, відповідно до якої її прихильники фокусуються на ідеях, думках, діях, що спрямовані на сумнів, критику, неприйняття, зневіру стосовно або всього Європейського Союзу, або певної його політики чи діяльності конкретного інституту тощо. Популярність євроскептицизму прямо пов'язана з трьома тенденціями – популізмом, відходом від ліберальних цінностей та зростанням рейтингів лівих сил. Важливою тенденцією останніх років стала криза європейської ідентичності, ґрунтованої на ліберальних цінностях. Ця криза втілилась у посиленні політичних рухів-євроскептиків, що критикують засади об'єднаної Європи, протистоять будь-яким силам, що ставлять під сумнів національну самобутність країн-членів.

Сучасні дослідники констатують, що перед європейськими державами на початку 1950–х рр. постав виклик створення нового типу міжнародної організації, яка передбачала вельми тісні стосунки між її членами. При цьому суспільства різних країн побоювалося інколи протилежних наслідків інтеграційних процесів. З одного боку, перед ними з'явилася проблема збереження національного суверенітету, з іншого – існувала боязнь моноцентричного керівництва ключових держав-засновниць нового утворення – Франції та Німеччини [6].

У перших дослідженнях євроскептицизм визначався лише як недостатня підтримка подальшого процесу європейської інтеграції. Надалі ж це явище стали описувати як повну або часткову опозицію процесу інтеграції. У наш час євроскептицизм охоплює всі політичні сили (як ліві, так і праві), які не підтримують європейську ідею або її інституційне втілення.

Розробка проблематики євроскептицизму здійснюється від середини 1950-х – 80-х рр. переважно в науково-аналітичних центрах країн Європи та США, в той час як серед

українських дослідників увага цій тематиці майже не приділяється. Ґрунтовні дослідження проводились та реалізуються такими вченими різних європейських країн як П. Тагґарт, А. Щербяк, К. Флуд, П.Копецьки, К. Мюдде, С. Рііхсой, Н. Сіттер, К. Зуба та ін. Серед українських дослідників варто відзначити О. Тарнавського, праці якого присвячені саме концепту та інституційному виміру євроскептицизму. Також теоретико-методологічні основи та процеси євроінтеграції та євроскептицизму досліджує Е. Андрющенко, О. Гісса, М. Малек, І. Павленко В. Фісанов, Л. Шкляр та інші. З плином часу з'являється все більше варіацій євроскептицизму, а з наміром Великої Британії виходу з ЄС, виникла необхідність переглянути та доповнити дослідження теоретичних основ євроскептицизму. Саме цим і зумовлена необхідність проведеного нами дослідження.

Метою статті є розглянути та проаналізувати теоретичні основи євроскептицизму, охарактеризувати різні класифікації цієї течії.

Ідея європейської інтеграції розділила суспільства деяких країн Європи та їх наукові й політичні еліти на три умовні групи. До першої входили її палкі прихильники, до другої – ті, хто сумнівалися у доцільності чи/та успішності євроінтеграції, а третю формували категоричні противники будь-яких єврооб'єднувачих рухів [5]. Діапазон понять євроскептицизму суспільних настроїв і політичних позицій все більше розширювався, а термін «євроскептицизм» ставав все більш розпливчастим і умовним. Погоджуємося з Г. Ванштейном, що сформована практика вживання цього терміну в публічному просторі перетворює його в загальний ярлик. Він використовується для позначення різноманітних відтінків антиінтеграціонізму і стирає межі між неоднозначними явищами (від помірної критики окремих аспектів процесу євроінтеграції до повного неприйняття ідей і цілей цього процесу [1]).

Євроскептицизм – це багатогранний і багатогранний феномен; це стосується як причин його виникнення, так і його проявів. В одних джерелах знаходимо, що поняття «євроскептицизм» вперше виникло у Великій Британії близько 1971 р. в середовищі противників членства країни в ЄС [14]. Британські євроскептики побоювалися, що Європейський Союз перетвориться в супердержаву, а Сполучене Королівство втратить свій суверенітет. Головні аргументи британських євроскептиків: недостатня збалансованість податкової системи і соціальної політики ЄС, розширення повноважень Європейської Комісії в сферах правосуддя і внутрішньої політики, відсутність демократії в структурах ЄС, загальна конституція і валюта [3].

Пізніше цей термін поширився на інші європейські країни. Основна причина критики інтеграції європейських країн – ослаблення незалежності кожної держави окремо. Крім цього, євроскептики заявляють, що Євросоюз є великою бюрократичною структурою, на практиці не приносить значної користі, але створює вагомий незручності.

Британські вчені Р. Хармсен і М. Спінґ [13] стверджують, що вперше термін євроскептицизм було вжито у виданні «The Times» у червні 1986 р. Тоді йшлося про те, що корінь євроскептицизму – у позиції Великої Британії проти французько-німецького домінування в ЄС. Французька дослідниця А. Александра-Кольєр [9] доводить, що цей термін вперше отримав популярність у 1988 р. після знаменитої промови прем'єр-міністра Великої Британії М. Тетчер в м. Брюгге, коли «залізна леді» висловила стурбованість домінуванням Брюсселя в ЄС. Натомість, англійський дослідник К. Флуд [12] переконаний, що перше використання терміну «євроскептицизм» засвідчено лише у 1991 р. у Британському Національному Корпусі – збірнику 100 мільйонів слів писемного та усного мовлення з широкого кола джерел. Науковці Г. Маркс і Л. Хюґ [14] твердять, що цей термін вперше з'явився в «The Economist» лише в грудні 1992 р., де описувалася критична думка населення Німеччини з питань європейської інтеграції [6].

На думку О. Тарнавського, слово «євроскептицизм» могло бути вжито у політичному дискурсі ще на початку 1950-х рр. Науковець наводить такі відомості: 1996 р. вийшла книга британського науковця М. Ньюмена «Демократія, суверенітет та Європейський Союз» [16], в якій він зазначає, що «британські євроскептики є послідовниками тетчеристського крила

Консервативної партії, які виступають проти централізованого контролю та за неоліберальну економіку».

Євроскептицизм не можна назвати однорідною, впорядкованою ідеологією, оскільки в різних країнах його ідеї та риторика різні, що обумовлено в першу чергу прагненням до збереження національної винятковості [3]. Осмислення феномену євроскептицизму в академічному дискурсі виявляє існування цілого ряду класифікацій всього різноманіття антиінтеграційних позицій.

Найсуперечливішим і водночас дослідженим є ступінь заперечення ідеї європейської інтеграції. Саме навколо нього точаться найбільш жваві дискусії між провідними вченими Європи та США. Загалом цю частину розглядають як типологію позицій з приводу процесу європейської інтеграції. У першому загальному аналізі, присвяченому євроскептицизму, П. Таггарт та А. Щербяк виокремили три категорії євроскептицизму [17]:

1. Заперечення ідеї європейської інтеграції та ЄС загалом.
2. Згода на інтеграцію, але в поєднанні з критикою її сучасного стану як спроби всеосяжної інтеграції територій, економік і культур.
3. Згода на інтеграцію, але критика її недостатньої універсальності – ЄС має охопити найширший спектр держав, як в суспільному, так і в економічному вимірі.

Деякі дослідники [15] за критерієм типу критичного ставлення до проекту європейської єдності визначають:

- власне «євроскептицизм», який виявляється у підтримці ідеї євроінтеграції при незгоді з її реалізацією нинішнім Євросоюзом;
- «європрагматизм», який виявляється в неприйнятті євроінтеграції, що поєднується з визнанням користі від існування Євросоюзу;
- «єврозаперечення» – неприйняття як ідеалів інтеграції, так і практики їх реалізації Євросоюзом.

Відповідно до іншої типологічної структури антиінтеграційних позицій виділяють:

- «євроскептицизм»;
- «європесимізм» (незадоволеність Євросоюзом в його нинішньому вигляді або песимістична оцінка напрямів його розвитку);
- «єврофобія» (принципове неприйняття європроекту) [19].

За версією К. Флуда євроскептицизм поділяють на [12]:

- «помірний євроскептицизм», що відображає позицію тих, хто вважає, що євроінтеграція досягла необхідних меж, а її подальший розвиток має бути зупинено;
- «жорсткий євроскептицизм», згідно якого політична та економічна інтеграція ЄС зайшла вже надто далеко й повинна бути повернута до умов Маастрихтського договору;
- «радикальний євроскептицизм» – пряме неприйняття членства в Євросоюзі, що припускає вихід країни зі спільноти, що займає антиінтеграційні позиції чи відмову такої країни від приєднання до нього.

Найбільшим визнанням вважається класифікація Р. Таггарту і А. Щербяка [17]. В ідеології євроскептицизму вони виділяють 2 основні течії:

- євроскептицизм жорсткий (або твердий) – незгода з існуванням Європейського Союзу як сутності. Наприклад, типовим прихильників цієї течії є Партія незалежності Великобританії (англ. – United Kingdom Independence Party) та серед опозиційних політичних партій інші західних країн;
- євроскептицизм м'який – згода з існуванням і членством в Європейському Союзі разом зі збереженням критичного ставлення до частини правил і принципів Євросоюзу, до перетворення його в *de facto* федеративну державу. Такої точки зору дотримується, наприклад, Британська Консервативна партія.

Як зазначає один з дослідників [20], ця концепція дозволяє найуспішніше ідентифікувати характер євроскептичних трендів і охарактеризувати спрямованість відповідних змін не тільки в політичних системах європейських країн, але й у суспільно-політичних настроях мас.

У 2002 р. П. Копецки та К. Мюдде [15] запропонували розглянути євроскептицизм з точки зору загальної перспективи та в контексті всіх наявних (позитивних і негативних) позицій щодо ідеї європейської інтеграції. Керуючись двома головними критеріями – ставленням до самої ідеї інтеграції та позицією щодо її поглиблення в проголошеному напрямку – вони запропонували чотири категорії позицій.

Однією з нещодавно запропонованих типологій щодо процесу євроінтеграції є комбінована типологія польського науковця К. Зуби, котрий спробував поєднати обмежену кількість позицій в стислій інтерпретаційній схемі. Такою схемою є модель триступеневого поділу позицій [21]: євроентузіасти (за інтеграцію); єврореалісти (амбівалентна позиція); євроскептики (проти інтеграції). Новим ключовим елементом у типології К. Зуби є поняття єврореалізму, який характеризується одночасним проявом протилежних якостей [21].

Як зазначає український аналітик В. Фісанов [8], запропоновані експертами більш «дрібні» градації євроскептицизму враховують передусім мотиви виникнення незгоди з питаннями сучасного європейського проекту. Вони можуть виявитись дієвими, коли знадобиться визначити все розмаїття позицій, пов'язаних з критикою чинної моделі європейської інтеграції.

На думку російського дослідника В. Грибовського, бурхливе зростання популярності євроскептиків обумовлене цілою низкою негативних тенденцій в ЄС. По-перше, в останні кілька років у більшості економік об'єднання проявилися кризові явища, викликані політикою жорсткої економії та солідарності. По-друге, під загрозою опинилася національна ідентичність європейців [2]. За висловом нідерландського політика Г. Вілдерса, ця небезпека обумовлена двома факторами: ісламізацією Європи, пов'язаною зі зростаючою міграцією в ЄС, особливо в останні місяці у зв'язку з безперервними війнами на Близькому Сході; і насадженням загальноєвропейської свідомості, що витісняє національну. У результаті різких висловлювань в бік марокканців, суд у Нідерландах визнав відомого своїми антиісламськими заявами парламентаря Г. Вілдерса винним у дискримінації та образі, а також призначив штраф розміром у п'ять тисяч євро [4]. Крім того, очільник «Партії свободи» з Нідерландів наполягає, що істотну роль в зниженні популярності європейського проекту відіграють недостатня демократичність керівних органів ЄС і передача частини державних повноважень у наднаціональні органи. Серед громадян консервативних і націоналістичних поглядів це сприймається як втрата суверенітету.

Старший науковий співробітник Європейського Фонду Карнегі та головний редактор блогу Strategic Europe Д. Демпсі [9], обґрунтовуючи успіх євроскептичних і крайніх правих партій на виборах до Європейського парламенту, зазначає: залишаючи важливими і незмінними чотири великих планки Європейського союзу – працю, капітал, людей, демократію, змінився тон, як Європа буде сприйматися зовнішнім світом, і як присутність маргінальних партій в Європарламенті вплине на політику оборони і безпеки в Європі. Розширення, ставлення до Росії, відносини з Україною, відносини з Туреччиною і Близьким Сходом та інші великі зовнішньополітичні питання, безробіття, імміграція і зростаюче розчарування у популярних партіях – лише деякі з причин, які призвели до успіху євроскептичних партій.

Висновки. Євроскептицизм – це критичне або скептичне ставлення до Євросоюзу, процесів політичної та економічної інтеграції країн Європи та загальноєвропейської політики. Євроскептицизм розвинений в багатьох європейських країнах, та яскраво виражений у Великобританії. Саме Великобританію можна вважати батьківщиною цієї течії, оскільки тут склалися особливі умови для його виникнення і розвитку у зв'язку з особливим становищем країни в Європі та виразними скептичними настроями до процесу інтеграції.

За відсутності єдиного погляду на проблему, через різні трактування термінології досі не вдалося виробити загальноприйнятую теорію євроскептицизму. Якщо застосувати найвідомішу концепцію британських політологів П. Таггарта та А. Щербяка, то всіх єврокритиків можна розділити на помірних (оскарження окремих політичних заходів чи інституційних аспектів інтеграції, не заперечуючи ідеї єдиної Європи) та радикальних

(принципова опозиція проекту євроінтеграції, переконаність в необхідності виходу своїх країн з ЄС). Євроскептицизм не набув оформленої завершеності як певна ідеологія. Він ближчий до вільних течій європейських держав або різновидів європейського регіоналізму, прихильниками якого можуть бути представники різних, часом і протилежних політико-ідеологічних течій. Найчастіше, не торкаючись загалом або частково інтеграції в ЄС, євроскептики виступають за обмежену участь в європейських інтеграційних процесах: проти введення єдиної валюти, євроконституції, наддержавних утворень, федералізації союзу. Прихильники євроскептицизму побоюються втрати національного суверенітету їх держав. До того ж дуже важливо помітити, що представники різних країн, різних рухів висловлюють неприйняття окремих аспектів ЄС. Тому і цілі у євроскептиків теж значно різняться. Одні домагаються виходу своїх держав з ЄС або єврозони, інші – реформування союзу, при цьому, залишаючись його повноправним членом.

Безпрецедентною подією для ЄС, важливою як для різних течій євроскептиків, так і для їх опонентів, стало 30 січня 2020 р. – вихід Великої Британії зі союзу. Власне від часу оголошення підсумків референдуму про членство Британії в ЄС, виразно простежується розкол суспільства: трохи більше 50% британців проголосували за вихід країни з ЄС, і це не тільки соціально вразливі, але й благополучні верстви населення. На двох векторах – політичному й теоретичному – одночасно триває боротьба між євроскептиками та єврооптимістами. Подальші перспективи дослідження в питаннях євроскептицизму вбачаємо саме у моніторингу суспільно-політичних процесів і подій в ЄС після усіх процедур Брекзиту. Власне і ці тривалі дискусії між прихильниками та противниками розширення ЄС потребують подальшого глибокого теоретико-методологічного політологічного дослідження.

Використана література:

1. Вайнштейн Г. Евроскептицизм: новый фактор европейской политики // Мировая экономика и международные отношения. 2015. № 8. С.40–48.
2. Грибовский В. С. Евроскептицизм как политическая тенденция начала XXI века. 27.01.2016. URL: <https://riss.ru/analitics/25709/>
3. Пулейките К. Евроскептицизм в Западной Европе: Великобритания // Geopolitika. 20.02.2007. URL: <http://www.geopolitika.lt/?artc=151>
4. Суд визнав нідерландського депутата винним у дискримінаційних висловлюваннях // DW.COM . URL: <https://www.dw.com/uk>
5. Тарнавський О. Генезис євроскептицизму // Українська асоціація викладачів та дослідників європейської інтеграції. 2017. №1. С. 306-311.
6. Тарнавський О. Р. Прояви євроскептицизму в публічному просторі України в період з 1991 по 2018 рік // Молодий вчений. 2018. № 6 (58). С. 38-44.
7. Тарнавський О. Р. Формування поняття та типологій євроскептицизму // Гілея. 2016. Вип. 109. С. 338-343.
8. Фісанов В. Євроскептицизм: ідеї та політика // Буковинський вісник державної служби та місцевого самоврядування. 2010. № 2. С. 38-41
9. Чому євроскептики досягли успіху на виборах до парламенту ЄС? // Радіо Свобода. 28 травня 2014. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/25401905.html>
10. Alexandre-Collier A. Euroscepticism under Margaret Thatcher and David Cameron: From Theory to Practice // Observatoire de la société britannique, 2015. № 17. 11 p.
11. Flood C. Euroscepticism: a problematic concept (illustrated with particular reference to France // The academic association for Contemporary European Studies. 2002. № 32. 22 p.
12. Flood, C. The Challenge of Euroscepticism // The European Union Handbook, 2nd ed. Gower J., ed. London, Fitzroy Dearborn Publishers, 2002. P. 73-84.
13. Harmsen R., Spiering M. Introduction: Euroscepticism and the Evolution of European Political Debate, Euroscepticism: party politics, national identity and European integration. Amsterdam – New York: European Studies, 2004. 290 p.

14. Hooghe L., Marks G. Sources of Euroscepticism // *Acta Politica*. 2007. vol. 42. no. 2. P. 119-127.
15. Kopecky P., Mudde C. The Two Sides of Euroscepticism // *European Union Politics*. 2002. no. 3. P. 297-326.
16. Newman M. *Democracy, Sovereignty and the European Union* / 1st Edition Palgrave Macmillan, 1996. 236 p.
17. Taggart P., Szczerbiak A. Parties, Positions & Europe: Euroscepticism in the EU Candidate States of Central and Eastern Europe // *Sussex European Institute Working Paper 46*. Brighton, 2001. 39 p.
18. Taggart P., Szczerbiak A. The Party Politics of Euroscepticism in EU Member and Candidate States // *Sussex European Institute Working Paper 51*. Brighton, 2002, 45 p.
19. Tiersky R. Introduction: Euro-skepticism and "Europe", Euro-skepticism // *A Reader*. Ronald Tiersky, ed. Lanham, Maryland. Rowman & Littlefield, 2001. P. 1-6.
20. Vasilopoulou S. *European Integration and the Radical Right: Three Patterns of Opposition. Government and Opposition*. 2011. vol. 46. no. 2. P. 223-244.
21. Zuba, K. *Polski Euroceptycyzm I Eurorealizm*. Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, 2006. 445 p.

Lapin O. The Euroscepticism Concept in International Relations

The article explores Euroscepticism as public's critical, skeptical attitude towards the European Union, the processes of political and economic integration of European countries and European-wide politics. It is noted that the emergence of Euroscepticism is a logical phenomenon in democratic societies since it demonstrates how much a nation is ready to accept or resist various global cataclysms, entities and challenges. In the early 1950s European states are challenged to create a new type of international organization to involve very close relations between its members.

It has been analyzed that Euroscepticism as an ideological trend has been developed in many European countries. In the first studies Euroscepticism is defined only as insufficient support for the further process of European integration. In the future, the phenomenon is described as total or partial opposition to the integration process. Nowadays Euroscepticism encompasses all political forces that do not support the European idea or its institutional embodiment.

It is proved that the conventional theory of Euroscepticism has not been able to be developed to date due to the lack of a unified view of the problem and terminology. Most often scholars adhere to the concept of British political scientists P. Taggart and A. Szczerbiak dividing all Eurocritics into moderate or radical ones. The former are opposed to certain policy measures and institutional aspects of integration, without questioning the idea of a united Europe. The latter is in principle opposition to the project of European integration and they are in favor of their countries leaving the EU.

The conclusion states that Euroscepticism is free flow of European states or a kind of European regionalism supported by representatives of various political and ideological trends. Proponents of Euroscepticism fear the loss of national sovereignty of their states and therefore stand in support of nation states and their sovereignty. The Eurosceptics goals from different countries are also significantly different: some seek the exit of their countries from the EU or the eurozone, others are in favor of the Union reform but remaining its full member.

Keywords: Euroscepticism, Eurosceptics, the EU, the UK, classification.